

BRONIUS PRANSKUS-ZALIONIS — KRITIKAS, MOKSLININKAS, PEDAGOGAS

Liudvika LISENKAITE

Vaclovas Anskaitis, įėjęs į lietuvių revoliucinio judėjimo ir nacionalinės kultūros istoriją kaip Bronius Pranskus-Zalionis, dar ankstyvoje jaunystėje pasirinko kovotojo už socializmą kelią: aštuoniolikos metų jis jau tapo komjaunuoliu pagrindininku, dvidešimties — ryžosi politinio emigranto daliai, dvidešimt penkerių — buvo priimtas į komunistų partijos narius. Savo įsitikinimams B. Pranskus liko ištikimas visą gyvenimą, nepalūžo nei tada, kai, žengdamas pirmuosius žingsnius pagrindžio darbe, susidūrė su buržuazinės žvalgybos smurtu, nei vėliau, kai patyrė nepelnytų smūgių: buvo nušalintas nuo „Priekalo“ redagavimo, neteko partinio bilieto ir, neteisingai apkaltintas, aštuoneriems metams laisvės.

Apmąstydamas savo praeitį knygoje „Artimieji toliai“, B. Pranskus vadina save „eiliniu ar gal net atsarginiu“ revoliucijos kariu. Tai, žinoma, perdėm kuklus autoriaus nuopelnų socializmo reikalui Lietuvoje įvertinimas. Su juo galima sutikti nebent tik vienu atžvilgiu — B. Pranskui iš tiesų neteko betarpiškai vadovauti partinėms organizacijoms tiek pagrindžio sąlygomis, tiek gyvenant jam Tarybų Sąjungoje, jis nebuvo renkamas į LKP CK ar kokius kitus vadovaujančius organus. Tačiau kaip partinis literatas, t. y. tame darbe, į kurį, atsižvelgdami į jo individualius polinkius bei sugebėjimus, B. Pranskų nukreipė K. Požela ir V. Mickevičius-Kapsukas, jis nuveikė nepaprastai daug. Aktyviai bendradarbiaudamas komunistinėje spaudoje, B. Pranskus gvildeno aktualius revoliucinės kovos, marksistinės teorijos, filosofijos, socializmo statybos klausimus (straipsniai „Proletarinė jaunuomenė ir aušrininkai“, „Lenino «Valstybė ir revoliucija»“, „Socializmo gdynės obalsis“ ir kt.), pasižymėjo kaip sumanus redaktorius bei proletarinių literatūros pajėgų organizatorius, reiklus ir principingas kritikas. Neatskiriama B. Pranskaus partinės veiklos dalis buvo jo grožinė kūryba, pedagoginis ir mokslinis darbas. Ne veltui V. Mickevičius-Kapsukas ir Z. Angarietis, ilgus metus su juo sykiu dirbę Vakarų tautinių mažumų komunistinio universiteto lietuvių sektoriuje ir „Priekalo“ redakcijoje, dėl kai kurių B. Pranskaus kritikos ar mokslinių straipsnių teiginių viešai

su juo polemizavę ar netgi jį kritikavę, labai vertino B. Pranskų ne tik kaip literatą, bet ir kaip žmogų, komunistą, kovotoją. Užtenka prisiminti V. Mickevičiaus-Ąapsuko 1927 metų gruodžio 12 dienos laišką, rekomenduojantį VTMK universiteto partinei grupei priimti B. Pranskų partijos nariu, arba Z. Angariečio nuomonę — „Poetas. Patikimas draugas. Tinka.“ — pareikštą 1937 metų pavasarį, kada buvo manoma B. Pranskų siųsti į kovojančią Ispaniją.

B. Pranskaus meniniam skoniui, grožinės literatūros esmės bei svarbiausių jos funkcijų supratimui turėjo reikšmės tų rusų, lietuvių ir kitų tautų rašytojų kūriniai, su kuriais jis susipažino pagal gimnazijos programą. Tačiau žymiai svarbesnis vaidmuo šiuo atžvilgiu atitenka „Aušrinėje“ ir „Vilnyje“ besispausdinusių literatų kūrybai, ypač J. Janonio eilėraščiųams ir V. Ąapsuko kritikos straipsniams, Gorkio knygoms, kurias jaunuolis skaitė, J. Janonio paskatintas, pačiai XX amžiaus antrojo ir trečiojo dešimtmečio visuomeninio ir literatūrinio gyvenimo atmosferai, kada kaip grybai po lietaus dygdavo įvairios literatūrinės srovės ir grupės, kurių vienos kategoriškai skelbė meno autonomiją nuo visuomenės ir politikos, kitos — atvirai deklaravo savo revoliucingumą arba net pretendavo į monopolinę teisę atstovauti proletarinei kultūrai bei meninei kūrybai. Nuo žavėjimosi visuomeninę meno prigimtį ir jo ryšius su gyvenimu neigiančių rašytojų programomis bei jų kūrybinės veiklos rezultatais B. Pranskų apsaugojo jo idėjiniai-politiniai įsitikinimai, tačiau, kaip ir daugelis „užsiangažavusių“ literatų, jis atidavė duoklę kraštutinėms „Proletkulto“ idėjoms, neišvengė savo grožinėje kūryboje modernistinio meno poetikos poveikio, atskiruose kritikos straipsniuose buvo linkęs perdėti padidinti įvairių „-izmų“ objektyviąją vertę.

Itin reikšmingos B. Pranskaus literatūrinėms-estetinėms pažiūroms susiformuoti yra studijos Maskvos universitete, į kurį jis įstojo 1923 metų rudenį. Visuomeninių mokslų fakultetas, kurio studentu tapo iš Lietuvos atvykęs jaunuolis, buvo įkurtas 1919 m. ir nuo 1923 metų, kaip pažymėta oficialiame dokumente¹, turėjo du skyrius: archeologijos ir meno teorijos bei kalbos ir literatūros. Mokymosi laikas šiame fakultete, atsižvelgiant į didelę čia ruošiamų specialistų paklausą, buvo sutrumpintas iki trejų metų. B. Pranskus pasirinko kalbos ir literatūros skyrių, kurį ir baigė 1926 m., tačiau 1925 m. VMF perorganizavus į Etnologijos fakultetą, jis gavo pastarojo baigimo diplomą, kuriuo patvirtinama įsigyta literatūros darbuotojo kvalifikacija.

¹ Отчет 1-ого Московского Государственного Университета за 1923 г., М. 1924.

B. Pranskaus studijų metai (1923—1926) sutapo su esmine mokymo proceso reorganizacija ir svarbiais poslinkiais visuomeniniame-ideologiniame Maskvos universiteto akademinio kolektyvo gyvenime. 1922 m. VKP CK nutarimu į universitetą dėstyti visuomeninių mokslų buvo nukreipti žymūs partijos veikėjai A. Lunačarskis, P. Lepešinskis, J. Marchlevskis, I. Skvorcovas-Stepanovas ir kiti; visuose fakultetuose įvesti privalomi visuomeninio politinio minimumo, o vėliau partijos istorijos ir leninizmo kursai; suaktyvėjo komjaunimo kuopelių veikla, kūrėsi partinė ir profsąjungos organizacijos; buvo priimtas nutarimas dėl stipendijų mokėjimo valstiečių ir darbininkų vaikams, o tai atsiliepė stojančiųjų socialiniam kontingentui.

Organizacinio ir ideologinio gyvenimo intensyvumu, kaip rodo I Maskvos universiteto 1923—26 metų ataskaitos, pasižymėjo Visuomeninių mokslų fakultetas, kuriame ne tik daugiau mokėsi komjaunuolių ir komunistų, bet ir dėstytojų tarpe buvo žymių profesorių partijos narių: M. Pokrovskis, V. Volginas, V. Fričė, P. Lebedevas-Polianskis, V. Pereverzevas, P. Koganas ir kt.

Kaip reiškėsi fakulteto visuomeniniame gyvenime studentas B. Pranskus, tiksliau pasakyti sunku. Kelių jo buvusių dėstytojų ir būsimų kolegų V. Fričės, I. Nusinovo, S. Dinamovo ir kt. tvirtinama, kad studijų metais jis buvęs geras komjaunuolis; yra žinoma, kad tuo metu B. Pranskus vadovavo darbininkų politinio lavinimosi rateliui fabrike; pats B. Pranskus vienoje 1927 m. rašytoje autobiografijoje mini „dalyvavęs įvairioje akademinėje veikloje (seminarų sekretorius ir kt.)“. Galimas daiktas, kad studijuodamas jaunuolis ir stengėsi labiau atsидėti akademiniam darbui — juk jam nebuvo lengva: tuo metu jis dar ir pats dėstė komunistinio universiteto lietuvių sektoriuje, be to, ir rusų kalbą mokėjo blogiau, negu dauguma jo kolegų.

Sunku konkrečiau apibūdinti ir akademinį studento B. Pranskaus darbą, nes dabartiniu metu neturime tikslesnių žinių apie jo išklaustytus bendruosius ar specialiuosius kursus, seminarus, kuriuose jis yra dalyvavęs, kursinius darbus ar referatus, parašytus besimokant universitete. Nedaug tėra faktų, kuriais remdamiesi, galim atsekti lietuvių jaunuolio glaudesnius ryšius su fakulteto dėstytojais. Pats B. Pranskus yra sakęs, jog jam teko lankyti žymaus kalbininko M. Petersono paskaitas, o kadangi pastarasis jau anuomet domėjosi lietuvių kalba, tai dėstytojo ir studento susitikimai nesibaigdavo paskaitomis ir pratybomis. Turėdami galvoje, kad B. Pranskus 1923 m. išvertė į lietuvių kalbą tuo metu populiarią V. Fričės mokslinę apybraižą „Proletarinė poezija“, o, baigęs universitetą, buvo nukreiptas

į Literatūros ir kalbos mokslinio tyrimo instituto aspirantūrą, kur jo moksliniu vadovu tapo pats įstaigos direktorius — V. Fričė, ir prisimindami pastarojo liudijimą, esą, studentas B. Pranskus buvo geras komjaunuolis, galime spėti B. Pranskų bendravus su būsimoju savo vadovu kaip su Vakarų literatūros katedros profesorium dar studijų metais. Fakultete užsiėmę pirmoji pažintis ir su tos pačios katedros asistentu, neseniai apgyvusiu disertaciją apie prancūzų istorinį romaną, I. Nusinovu. Kad ir labai kuklūs atsektų B. Pranskaus, studento, kontaktų su fakulteto moksliniu personalu vaizdas ir pasirinkta kandidatinei disertacijai tema — „D. Londo no kūryba“ leidžia manyti, jog jis specializavosi prie Vakarų literatūros katedros, pagrindinį dėmesį skirdamas literatūroms, kuriamoms anglų kalba. H. Dokalskaja-Pranskienė prisimena, kaip jos būsimo vyras atkakliai mokėsi anglų kalbos, ir ne tam, kad gautų geresnį pažymį, o norėdamas perskaityti angliškai Bairo no poemas². Nors nėra išlikusios B. Pranskaus studijų knygelės, tačiau, žinodami dar gimnazijoje išryškėjusius jo gabumus ir darbštumą, be abejonių galime tvirtinti, jog, ir besimokydamas universitete, jis pasirodė iš gerosios pusės. Kitu atveju speciali fakulteto komisija, kuriai rūpėjo baigiančiojo sugebėjimai, pažangumas, socialinė kilmė ir visuomeninis aktyvumas, nebūtų jo pasiūlusi į aspirantūrą.

B. Pranskaus literatūrinių-estetinių pažiūrų brendimui studijų metais turėjo poveikio ne tik jo betarpiškas akademinis darbas ir tiesioginiai kontaktai su lektoriais bei studentiško darbų vadovais, bet ir būdingas fakultetui intensyvus literatūrinės minties pulsavimas, besireiškiantis daugelio profesorių paskaitose ir mokslinėse publikacijose atkakliu marksistinės metodologijos ieškojimu. Šiuo požiūriu pažymėtinos jau nebejauno profesoriaus, kultūrinės-istorinės mokyklos atstovo, P. Sakulino pastangos praturtinti literatūros analizės metodą sociologiniu principu. Plačiai tyrinėjęs rusų revoliucinių demokratų estetinį palikimą, skaitęs speckursus ir vadovavęs specseminarams profesorius P. Lebedevas-Polianskis siekė sukurti naują metodologiją, remdamasis visų pirma V. Belinskio, N. Černyševskio, N. Dobroliubovo teiginiais. Garsėjo fakultete profesoriaus N. Piksano vo seminarai, skirti reikšmingesnių rusų rašytojų romanų, dramų kūrybinėms istorijoms nagrinėti. Poleminio įkarščio pagautas, N. Piksanas net bandė kūrybinės istorijos tyrinėjimą įteisinti kaip vienintelį novatorišką tarybinio literatūros mokslo kelią³, nors vėliau (apie 1928 metus) tokios kraštutinės nuomonės atsisakė.

² Iš pokalbio su H. Dokalskaja-Pranskiene 1972 rugsėjo 28 d.

³ Н. К. Пиксанов, Новый путь литературоведения.— Исследование творческой истории шедевра (Принципы и методы), Искусство, 1923, № 1.

Studentai literatai ypač domėjosi profesorių V. Pereverzevo ir V. Fričės paskaitomis, patraukliomis nauja metodologija, siekimu įtvirtinti istorinį-materialistinį literatūrinio proceso ir grožinės kūrybos analizės principą. Šie literatūros istorikai trečiajame dešimtmetyje garsėjo kaip tikrosios marksistinės metodologijos literatūros moksle atstovai. Tiek V. Pereverzevas, tiek V. Fričė, kurdami savo teorijas, rėmėsi daugiausia G. Plechanovo ir istoriko M. Pokrovskio darbais ir pažiūromis. Vystydami silpnąsias G. Plechanovo metodologijos ypatybes — abstrakčią klasinės socialinės literatūros genezės teoriją ir „psichologinį“ požiūrį į meninės kūrybos esmę, supaprastintai traktuodami teiginių apie klasinį ideologijos sąlygotumą, V. Fričė ir V. Pereverzevas neišvengė literatūrinio proceso schematizavimo, išvelgdavo perdaug tiesmukišką ryšį tarp meninės kūrybos ir ekonominių santykių, istorinės tikrovės sąvoką sutapatindavo su materialinėmis vienos ar kitos klasės gyvenimo aplinkybėmis. Vėliau šie ir kai kurie kiti minėtų teoretikų metodologijos „kertiniai akmenys“ buvo sukritikuoti RAPP'o vadovų ir ne be pamato kvalifikuoti kaip vulgarusis sociologizmas. Tačiau tai įvyko tuomet, kai B. Pranskus jau buvo baigęs ir universitetą, ir aspirantūrą, o aptariamuoju laikotarpiu jis, kaip ir daugelis jo kolegų, negalėjo nepatirti tiek teigiamo, tiek neigiamo šių profesorių (ypač V. Fričės) dėstomų teorijų poveikio. Be abejo, negalima absoliutinti „vulgariojo sociologizmo“ atstovų vaidmens jaunojo lietuvių kritiko ir tyrinėtojo literatūrinėms-estetinėms pažiūroms; jose paliko pėdsakų ir kitų fakulteto mokslininkų koncepcijos. Pvz., jo dėmesį realistinei literatūrai, tikroviškumo momentui joje, menininko pasaulėžiūros ir kūrybos santykiui, tipiškumo klausimui iš dalies galima sieti su P. Lebedevo-Polianskio skiepytomis teorijomis. B. Pranskaus, nors ir neparašiusio specialaus veikalo, skirto kūrybinei istorijai tyrinėti, pastangos detaliam išsiaiškinti kiekvieno nagrinėjamo kūrinio parašymo priežastis, aplinkybes, teksto taisyms bei skelbimo eigą, apskritai pagarba istoriografijai, verčia prisiminti N. Piksanova metodologinę mokyklą. Tačiau daug esminių teiginių B. Pranskus, filologas, pasisėmė iš „vulgariųjų sociologų“ arsenalo, to dalyko nėra reikalo nutylėti; kitu atveju sunku suprasti kai kurių B. Pranskaus kritinių straipsnių patosą.

B. Pranskaus, kritiko ir mokslininko, literatūrinių pažiūrų raida nesibaigia su studijomis universitete ir aspirantūroje. Savo kritikos darbuose B. Pranskus atidavė duoklę ir kai kurioms madingoms RAPP'o teoretikų koncepcijoms, pvz., viename kitame straipsnyje jis propagavo vadinamąjį dialektinį-materialistinį kūrybos metodą, neišvengdavo tiesmu-

kiško meninių vaizdų interpretavimo, ieškodamas juose socialinės tikrovės reiškinį iliustracijos ir pan.

B. Pranskui teko pergyventi ne tik V. Fričės bei V. Pereverzevo, bet ir RAPP'o teoretikų, taip pat priskirtų „vulgariųjų sociologų“ kompanijai, nuvainikavimą, po kurio literatūros moksle ir kritikoje, griežtai pasmerkus bet kokį sociologizmą, kuriam laikui klasinį literatūros reiškinį vertinimo principą pakeitė liaudiškumo kriterijus. 1939 m. antroje pusėje susilaukė kritikos ir liaudiškumo teorijos atstovai, tačiau tuo metu B. Pranskus jau nedalyvavo literatūriniam gyvenime. Taigi, B. Pranskus, kritikas ir literatūros mokslininkas, brendo tuo metu, kai vyko aštri kova literatūros tyrinėjimo metodologijos fronte, ir ne tik tarp įvairių idealistinių koncepcijų šalininkų, iš vienos pusės, ir istorinės-materialistinės mokyklos atstovų — iš kitos, bet ir pastarosios viduje, nes ir ši mokykla neišvengė „augimo sunkumų“, kurie reikėsi atskirų marksizmo teiginių suabsoliutinimu, vienokiais ar kitokiais kraštutinumais. B. Pranskus buvo istorinės-materialistinės literatūros tyrinėjimo metodologijos šalininkas, ir jam teko pereiti visus šios mokyklos klystkeliuos. Jis aktyviai reagavo į kiekvieną svarbesnį marksistinio literatūros mokslo minties posūkį, atkakliai ieškojo tiesos ir, tiek vertindamas atskirus lietuvių literatūros reiškinius, tiek siekdamas susikurti naują jos raidos koncepciją, liko ištikimas sociologiniams analizės principams.

Pirmaisiais savo bandymais kritikoje pats B. Pranskus vadino dar gimnazijoje parašytus rašinius apie A. Mickevičių, V. Kudirką ir kt. Aktyviau reikėtis kritikoje jis ėmė, atvykęs į Maskvą, t. y. studijų metais, kada paskelbė nemažai straipsnių „Laisvėje“, „Kibirkštyje“, „Skarde“, VTM komunistinio universiteto lietuvių sektoriaus leidinyje „Kolektyve“ ir kt. Ypač vaisingas buvo B. Pranskaus kritiko darbas „Priekale“ ir pokario metų periodinėje spaudoje. Kritiko „gyslėlės“ nepraranda B. Pranskus ir tuomet, kai atsideda rimtesniam moksliniam ir pedagoginiam darbui: jis atidžiai sekdamas naujausiąją literatūrą, mėgdavo pasidalyti savo mintimis apie perskaitytus kūrinius (pvz., M. Sluckio „Laiptus į dangų“, J. Avyžiaus „Į stiklo kalną“) su kolegomis katedroje.

B. Pranskaus kritiko interesų sfera itin plati. Jis atidžiai seka Tarybų šalies literatūrinį gyvenimą, atsiliepia į svarbesnius jo momentus, recenzuoja didesnio visuomeninio rezonanso susilaukusias knygas. Šiuo atžvilgiu paminėtini tokie kritiko straipsniai, kaip „Sovietų literatūros keliai“, „Drg. Stalino laiškas ir literatūros frontas“, „Rašytojų suvažiavimui besiantinant“, „Poezijos klausimas tarybinių rašytojų suvažiavime“, „Diskusijos tarybinėje literatūroje“, M. Šolochovo „Pakeltųjų dirvonų“, A. Tolstojaus „Petro

Pirmojo“, I. Erenburgo „Antrosios dienos“ recenzijos ir kt. Neliko abejingas B. Pranskus ir užsienio literatūros reiškiniams, ypač domėjosi pažangiųjų rašytojų kūriniais, juos propagavo, nagrinėjo. Kritiko straipsniai apie Barbiusą, Mate Zalkos, J. Becherio, L. Reno, V. Bredelio romanus ir apysakas, F. Veiskopfo eilėraščius nebuvo mėgėjiški: juk autorius studijų metais rimtai gilinosi į užsienio literatūrą, o iš vokiečių — vertė. Tačiau būdamas „Priekalo“ redaktorius, B. Pranskus gerai įsivaizdavo savo rašinių adresatą, todėl minėtuose straipsniuose apstu informacijos, nors ji ir neužgožia subjektyvios kritiko nuomonės, gyvo jo suinteresuotumo aptariamais kūriniais. Kalbėdamas apie tarybinės rusų literatūros veikalus bei pažangiųjų užsienio rašytojų knygas, kritikas pabrėždavo atskirų klausimų aktualumą lietuvių literatūrai arba proletariniam jos sparnui, pasaulinės literatūros problematikos kontekste aptardavo ir lietuvių autorių kūrinius (pvz., R. Mizaros romaną „Sliakeris“, P. Cvirkos apsakymą „Žodžiai link revoliucijos“ — antikarinės temos požiūriu).

Su neatslūgstančiu dėmesiu stebėjo B. Pranskus literatūrinį gyvenimą buržuazinėje Lietuvoje. Įvairiuose trečiojo ir ketvirtojo XX a. dešimtmečio komunistinės spaudos leidiniuose jis spėdavo atsiliepti — tai recenzija, tai probleminiu straipsniu, tai nedidele anotacija — kone į kiekvieną literatūrinės kūrybos faktą. Tokio B. Pranskui būdingo operatyvumo galėtų pavydėti dažnas mūsų dienų kritikas! V. Mykoliaičio-Putino „Tarp dviejų aušrų“ ir „Altorių šešėly“, P. Cvirkos „Saulėlydis Nykos valsčiuje“, „Frank Kruk“ ir „Meisteris ir sūnūs“, Vienuolio „Prieš dieną“, F. Kiršos „Suversotos vagos“, A. Lasto-Juodojo „Lietuvos knygnešio likimas“, K. Jakubėno „Mieganti žemė“, K. Borutos „Duona kasdieninė“, T. Tilvyčio „Dičius“, K. Inčiūros „Ant ežerėlio rymoju“ ir A. Šalčiuvienės-Gustaitytės „Laiko laiptais“, žurnalas „Gaisai“, almanachas „Darbas“ ir dešimtys kitų knygų bei leidinių neliko kritiko Pranskaus nepastebėti. Vertindamas juos, kritikas stengėsi taikyti sociologinį, istorinį-materialistinį meno reiškinių aiškinimo ir tyrinėjimo metodą, tačiau neprašoko savo meto teorinės minties lygio: jo straipsniuose dažni teiginiai, susisiejętys tiek su V. Pereverzevo ir V. Fričės, tiek su RAPP'o teoretikų vulgariuoju sociologizavimu. Nepaisant šito, dauguma tų straipsnių turi neabejotiną išliekamąją vertę, jų autoriui būdingas dėmesys kūrinio idėjiškumui, klasinio vertinimo principų nuoseklumas nepraranda aktualumo ir šiandien.

Straipsniuose „Keturi vėjai“ arba lietuviški futuristai“, „Lietuviškas fašizmas ir literatūra“, „Kokiomis priemonėmis kelti mūsų literatūrą“, kuriuose B. Pranskus laisvai disponuoja konkrečiais buržuazinės Lietuvos literatūrinio gyvenimo faktais, rašytojų pasisakymais bei jų kūriniais, li-

teratūros reiškiniai vertinami visuomeninių-politinių poslinkių požiūriu, išsakoma daug teisingų minčių apie tuometinį literatūrinį procesą. Nepaprėjo B. Pranskus tylomis ir pro „Trečio fronto“ sąjūdį. Tiesa, jis nepaskyrė „Trečiam frontui“ specialaus rašinio, kaip kad V. Kapsukas, B. Pauliukevičius, P. Užkalnis ir kiti „Priekalo“ bendradarbiai, tačiau, atsiliepdamas į atskirų „trečiafrontininkų“ straipsnius, reziumuodamas jų kūrinius ar vertindamas konkrečius poelgius, išliko toje pačioje sektantiškumo pozicijoje, kurios šaknys — tuometinė proletarinių rašytojų organizacijų platforma, atsispindėjusi ir Tarptautinio revoliucinių rašytojų susivienijimo (MORP) sekretoriato rezoliucijoje „Dėl „Trečio fronto“ grupės“. Todėl reikia kalbėti ne apie atskirų asmenų nenuovokumą ar klaidas, o apie pasmerktą 1932 m. partijos CK nutarime proletarinių rašytojų organizacijų „politiką“ nepartinės kūrybinės inteligentijos, vadinamųjų pakeleivių, atžvilgiu.

Daug jėgų atidavė Pranskus kritikas, puoselėdamas proletarinę lietuvių literatūrą. Jis nesitenkindavo recenzijomis arba skatinamomis pastabomis apie kiekvieną reikšmingesnį kūrinį, pasirodžiusį Tarybų Sąjungoje leidžiamoje ar pažangioje užsienio lietuvių spaudoje ir parašytą darbininko, politinio kalinio, emigranto, revoliucionieriaus profesionalo. Kritikas stengėsi nubrėžti proletarinės lietuvių literatūros raidos gaires, susieti tos raidos etapus tiek su žymesnių rašytojų veikla, tiek su naujų temų, problemų, meninės išraiškos priemonių įsigalėjimu daugelio jos atstovų kūryboje. B. Pranskui, nagrinėjančiam proletarinės literatūros atstovų kūrybą, svarbiausia — kūrinio idėjinis turinys, jo santykis su darbo žmonių revoliucine kova, tos kovos atsispindėjimas jame, formos ir turinio atitikimas, kūrinio prieinamumas iš darbo liaudies kilusiam skaitytojui, autoriaus pozicijos partiškumas. Straipsniuose, skirtuose proletarinei literatūrai, kritikas sprendžia ir teorinius klausimus, kaip antai — tipiškumo, kūrybinio metodo ir kt. Apie proletarinės literatūros kūrėjų darbą B. Pranskus kalba reikliai, o dažnai net griežtai, neišsvengdamas ir perdėm kategoriškų išvadų bei apibendrinimų. Toks tonas, būdingas tiek kitiems „Priekalo“ autoriams, tiek apskritai to meto tarybinei kritikai, matyt, sietinas su laiko dvasia, vyravusiu reklamo ir principingumo supratimu.

Pats B. Pranskus 1956 m. oficialioje anketoje nurodė, kad yra parašęs apie 200 platesnių ir trumpesnių kritikos straipsnių. Sudarius tikslią kritiko raštų bibliografiją, jo pateiktas skaičius, be abejonės, ne sumažėtų, o padidėtų. Tačiau B. Pranskui, kaip reta, nepasisekė — jam gyvam esant ir iki šiol nepasirodė nė viena jo kritikos straipsnių knyga, nors dar V. Kap-

sukas, planavęs parengti ir išleisti „platų kritikos rinkinį lietuvių literatūros klausimais“, ketino į jį dėti B. Pranskaus šios rūšies darbų⁴.

Pirmuosius mokslinio darbo įgūdžius B. Pranskus gavo, studijuodamas Maskvos universitete. Auditorijose susipažinęs su įvairiais literatūros proceso bei meninės kūrybos tyrinėjimo metodais, aspirantūros metais Literatūros ir kalbos mokslinio tyrimo institute jis pateko į aktyvių sociologinės mokyklos šalininkų ir propaguotojų kolektyvą. Tuo metu dirbė institute S. Dinamovas, I. Nusinovas, J. Janel ir kiti garsūs trečiojo ir ketvirtąjo dešimtmečio kritikai ir mokslininkai, kaip ir tiesioginis B. Pranskaus mokslinis vadovas V. Fričė, nemažai nuspelnydami įtvirtinant istorinį-materialistinį analizės principą literatūroje, kartu pagarsėjo ir kaip „vulgariojo sociologizmo“ atstovai.

Būdamas studentu, taip pat aspirantūroje, B. Pranskus, kiek yra žinoma, betarpiškai nesusidūrė su lituanistinėmis temomis. Tačiau tiek universitete, tiek Literatūros ir kalbos mokslinio tyrimo institute buvo dedami teoriniai pamatai gimtosios literatūros problemoms spręsti. Pirmasis rimtas jaunojo mokslininko jėgų išbandymas buvo jo gautas užsakymas atrinkti ir parengti lituanistinę medžiagą „Literatūrinei enciklopedijai“, kurios vyriausioju redaktoriumi iki mirties buvo V. Fričė. Kitomis aplinkybėmis nedideli straipsneliai apie atskirus rašytojus bei didesnės apimties studijėlė „Lietuvių literatūra“ negalėtų būti kvalifikuojami kaip mokslinio pobūdžio darbai. Tačiau šiuo atveju, kai tenka kalbėti apie straipsnius leidiniui, kuris, kaip teisingai pažymėjo B. Pranskus, buvo „pirmas pasaulyje marksistinio viso pasaulio literatūros nušvietimo bandymas“⁵, jie nuspelno būtent tokio vertinimo. Juk autoriui teko ne tik išskirti žymesnius lietuvių literatūros kūrėjus, glaustai aptarti jų vietą literatūriniame procese, bet ir pateikti marksistinė metodologija paremtą lietuvių literatūros raidos apžvalgą.

Dėl lituanistinės medžiagos atrankos, žvelgdami į autoriaus darbą ne tik ano meto, bet ir mūsų dienų požiūriu, nedaug ką jam galime prikišti. K. Donelaitis, Žemaitė, Maironis, Lazdynų Pelėda, Vaižgantas, V. Kudirka, Vienuolis Vydūnas, F. Kirša, L. Gira, Putinas, K. Binkis ir kiti rašytojai, atstovaujant lietuvių literatūrą enciklopedijoje, nekelia abejonių. Galimas daiktas, kad, sudarydamas lituanistinės medžiagos vardyną, B. Pranskus tarėsi su V. Kapsuku ar kuriuo kitu savo kolega VTMK universitete. Nors vientisos marksistinės koncepcijos, kuri ryškėtų, tiek interpretuojant at-

⁴ Zr. V. Zalioonis, V. Kapsukas — literatūros fronto kovotojas, — „Priekalas“, 1935, Nr. 3, p. 147.

⁵ B. Pranskus, Dėl lietuvių literatūros „Literat. enciklopedijoje“, — „Priekalas“, 1933, Nr. 9, p. 487.

skirų rašytojų kūrybą, tiek pateikiant bendrą literatūros proceso vaizdą, pasigendame, nors dažni joje ir iš „vulgariojo sociologizmo“ pozicijų padaryti apibendrinimai (pvz., Maironis, Satrijos Ragana ir A. Fromas-Gužutis traktuojami kaip kapitalistiškai besivystančios dvarininkijos sluoksnių atstovai literatūroje), vis dėlto „Literatūrinės enciklopedijos“ lituanistinė medžiaga, kaip teisingai pastebėjo K. Korsakas, galėjo prisidėti „prie svertur taip mažai žinomos lietuvių literatūros populiarinimo“, o apžvalginis straipsnis, būdamas gana pilnas, davė „bendrą konspektyvų lietuvių literatūros plėtotės vaizdą, pradedant seniausiais laikais — Mažvydu, Bretkūnu ir baigiant jauniausia mūsų rašytojų karta“⁶. Pats B. Pranskus nebuvo patenkintas savo straipsniais enciklopedijoje ir 1933 metais, teigdamas, kad juose „gali būti ne tik visa eilė ginčytinų formuluočių, bet kartais ir visai neteisingų“⁷, prašė draugų savo pastabomis atsiliepti į jo atliktą darbą. Tame pačiame straipsnyje, paveiktas Z. Angariečio samprotavimų apie Zemaiteį ir trečiafrontininkus, jis tikslina kai kuriuos savo teiginius, tik, deja, tie taisymai ne priartina jį prie tiesos, o atvirkščiai — nuo jos atitolina.

B. Pranskaus dėmesys lietuvių literatūros istorijai neatslūgo ir vėliau. Atskirų rašytojų kūrybos ir literatūros proceso tyrinėjimus mokslininkas bandė apibendrinti darbe „Lietuvių literatūros istorijos bruožai“, kuris buvo įtrauktas į 1935 m. Baltarusijos valstybinės leidyklos lietuviškų knygų leidimo planą, tačiau nepasirodė ne dėl autoriaus kaltės. Prie lietuvių literatūros istorijos problemų B. Pranskus grįžo jau pokario metais, dirbdamas Lietuvių kalbos ir literatūros institute, kurio kolektyvas rengė pirmąjį išsamų marksistinį šio pobūdžio veikalą. Mokslininkas aktyviai dalyvavo parengiant bei aptariant tiek bendrąjį, tiek atskirų tomų prospektą. P. Pranskaus žodžiais tariant, jis atlikęs „bene pagrindinį darbą, paruošiant „Lietuvių literatūros istoriją“ (konspektinė apybraiža)“; buvo vienas akademinės „Lietuvių literatūros istorijos“ III tomo I dalies redaktorių, keliolikos pagrindinių II tomo straipsnių autorius. Daug prisidėjo B. Pranskus ir sukuriant „Tarybinės lietuvių literatūros apybraižą“ (1955), tuo būdu kaip literatūros istorikas dar labiau nusipelnėdamas marksistiniam mūsų literatūros mokslui.

Aplinkybių verčiamas arba šiaip susidomėjęs kuria savitesne asmenybe (pvz., K. Nezabitauskiu), B. Pranskus parašė vieną kitą mokslinį straipsnį apie feodalizmo epochos literatūros atstovus, prisidėjo prie tarybinės lietuvių literatūros dėsnų tyrinėjimo (šiuo atveju negalima pa-

⁶ K. Korsakas, Lietuvių literatūra „Literaturnoj enciklopedijoje“, — „Kultūra“, 1933, Nr. 4, p. 245.

⁷ Zr. B. Pranskus, Dėl lietuvių literatūros „Literatūrinė enciklopedijoje“, — „Priekalas“, 1933, Nr. 9, p. 487.

miršti, kad jis buvo ir kritikas), tačiau daugiausia širdies jis skyrė XIX a. antrosios pusės ir XX a. pradžios rašytojams bei jų kūrybai. Bemaž neįmanoma surasti reikšmingesnio šio laikotarpio rašytojo, apie kurį tyrinėtojas nebūtų rašęs — ar problemiška, ar monografiška, ar tiesiog patikslindamas biografijos faktą, aptardamas nežinomą kūrinį. Dalis tokių straipsnių įėjo į knygą „Lietuvių literatūros gretose“. Juose autorius kreipia didelį dėmesį kūrinio gimimo visuomeninėms aplinkybėms, jame reiškiamų idėjų santykiui su klasių kova, rašytojų pasaulėžiūrai, idėjiniams prieštaravimams, besireiškiantiems tiek jų veikloje, tiek kūryboje. B. Pranskus atidus šiuose tyrinėjimuose tipizacijos klausimams, kūrinio žanrui, stiliui. Ne vienas jo teiginys paremtas rankraštyno, archyvine medžiaga, o, iškeldamas hipotezes, jis jas svariai motyvuoja. Aiškiai likdamas ištikimas sociologinės literatūros reiškinų analizės principams, autorius jau bemaž visiškai išvengia vulgarizatoriškų formulavimų, o ramus dėstymo tonas, įtikinantis nuomonės argumentavimas, naujų faktų gausumas labai padidina šių straipsnių objektyviąją mokslinę vertę.

B. Pranskaus, lituanisto tyrinėtojo, veikloje yra svarbi ir dar viena jo interesų sritis, kuriai daugiausia dėmesio ir jėgų jis skyrė keliais paskutiniaisiais savo gyvenimo metais, bet kuri jam rūpėjo nuo pat darbo literatūros fronte pradžios. Tai proletarinė lietuvių literatūra, kurios genezę, pobūdį, specifiką, santykį su socialistinio realizmo menu, vietą bendranacionalinėje kultūroje ir kitus klausimus B. Pranskus buvo užsibrėžęs išsiaiškinti. Recenzijos apie proletarinių rašytojų — Jūratos Jūraitės, Lavenos Liudos, Brolio, A. Tremtinio, St. Jasilionio ir kt. — kūrinius bei rinkinius, apžvalgos, skirtos vieno kurio (pvz., Vardūno, A. Regračio) kūrybai ar kelių autorių darbams kuriuo vienu laikotarpiu (pvz., „Proletarinė Amerikos lietuvių literatūra už pastaruosius metus“, „Mūsų proletarinės literatūros stovis ir uždaviniai“), probleminiai straipsniai, kur svarstomi ne tik kūrybinės praktikos, bet ir teoriniai klausimai („Socialistinis realizmas ir mūsų kūryba“, „Kūrybinio augimo metai“), atvedė prie apibendrinamojo pobūdžio studijos apie proletarinę literatūrą, kuri buvo pateikta kaip įžanga I-ajai „Lietuvių literatūros chrestomatijos“ (1933 m.) daliai.

B. Pranskui, kai jis gyveno Maskvoje ir vėliau, jau šeštajame dešimtmetyje, teko parengti spaudai ne vieną proletarinių rašytojų kūrybos antologiją ar atskiro poeto eilėraščių rinkinį. Sudarinėjęntuos rinkinius, reikėdavo rašyti įvadinčius straipsnius, komentarus ir kt. Tokiu būdu irgi kaupėsi medžiaga, reikalaujanti platesnių apibendrinimų.

Pradedant 1959/60 mokslo metais ir iki pat savo mirties B. Pranskus Vilniaus universiteto vyresnių kursų studentams lituanistams skaitė spec-

kursus — „Socialistinio realizmo formavimasis proletarinėje literatūroje“, „Proletarinė lietuvių literatūra ir socialistinis realizmas“, „XX a. pradžios lietuvių proletarinė revoliucinė literatūra“ ir kt., vedė specseminarus, kurių tematika tiesiogiai susijusi su jo mokslinių tyrinėjimų objektu, vadovavo kursiniams ir diplominiams darbams iš proletarinės lietuvių literatūros. 1963 metų sausio 9 d. Lietuvių literatūros katedros posėdyje, atsiskaitydamas už atliktą mokslinį darbą, profesorius sakė: „Dirbu prie proletarinės literatūros. Juodraštyje parašyta didesnė dalis. Nesurinkta dar pilnai medžiaga apie Kanados ir Pietų Amerikos pažangiųjų lietuvių veiklą. Sunku bus su JAV lietuvių veikla. Manau iki vasaros užbaigti juodrašti“⁸. Tų pačių metų balandžio 3 d. B. Pranskus skaitė Istorijos ir filologijos fakulteto mokslinėje konferencijoje literatūros mokslų sekcijoje pranešimą „Proletarinės lietuvių literatūros tyrinėjimo problemos“, o birželio 26 d. pateikė svarstyti pirmąjį būsimosios knygos teksto variantą. Gruodžio 19 d. rankraštis, autoriui jį iš dalies pataisius, aptariamas katedros posėdyje pakartotinai, ir šį kartą jis rekomenduojamas spausdinti. Iš paminėtų datų matyti, kaip intensyviai profesoriaus dirbta tais metais: tarsi išgirdęs įspėjantį skambutį, jis skubėjo dėti paskutinį tašką. Tai nereiškia, kad jis nesuprato knygos trūkumų, nematė joje likusių spragų. Dekodamas už pastabas, su daugeliu jų sutikdamas, profesorius atkakliai kartojo — neturjs laiko...

Rengdamas knygą, B. Pranskus tarsi siekė atiduoti duoklę tiems, kurie tiek žodžiu, tiek betarpiškai dalyvaudami klasių grumtynėse, nesulaukė socialistinės Lietuvos. Su meile rankiojo ir sistemino profesorius ir tų lietuvių išeiivių, kurie nenutraukė ryšio su gimtąja žeme ir svetur kovojo už socializmo idėjas, kūrybinį palikimą. Parašyti knygą apie proletarinę lietuvių literatūrą profesorius laikė savo žmogiška pareiga.

Knyga „Proletarinė lietuvių literatūra“, išėjusi jau po autoriaus mirties, būdama svari visų pirma savo faktografinė puse ir medžiagos susisteminiu, kartu pateikia ir nuosekliai tyrinėtojo vystomą proletarinės lietuvių literatūros raidos koncepciją. Ši B. Pranskaus studija yra reikšminga ir visam XX a. lietuvių literatūros procesui suvokti.

Neatskiriama B. Pranskaus literatūrinės ir partinės veiklos dalis buvo jo pedagoginis darbas. Pedagogo kelią jis pradėjo labai jaunas, vos įpusėjęs dvidešimt pirmuosius metus, kai 1923 metų pavasarį, nelegaliai perėjęs sieną, atvyko į Maskvą ir buvo paskirtas Vakarų tautinių mažumų komunistinio universiteto moksliniu bendradarbiu dėstyti lietuvių kalbą ir

⁸ Cit. iš protokolų knygos, saugomos Lietuvių literatūros katedros archyve.

literatūrą. Išdirbęs komunistinio universiteto lietuvių sektoriuje 13 metų (iki pat jo uždarymo 1936 m. pavasarį), B. Pranskus, kaip dėstytojas filologas, sėkmingai kopė pedagoginės „karjeros“ laiptais. 1929 m. B. Pranskus baigė aspirantūrą, tapo Kalbos ir literatūros katedros vedėju, jam buvo suteiktas mokslinis docento, o 1934 m. ir profesoriaus vardas. Visus tuos trylika metų su pedagoginiu darbu, kuris jam buvo pagrindinis, B. Pranskus derino mokslą universitete bei aspirantūroje, „Priekalo“ redagavimą visuomeniniais pagrindais. 1938—39 m. (iki pat arešto) B. Pranskus dėstė vidurinėje suaugusių mokykloje prie Molotovo fabriko.

Pokario metais, eidamas konsultanto pareigas Rašytojų sąjungoje ir mokslinio bendradarbio — Lietuvių kalbos ir literatūros institute, B. Pranskus neatsisakydavo perskaityti vieną kitą kursą Konservatorijos ar Pedagoginio instituto studentams. 1958 m. jis tapo Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros profesoriumi, keletą metų buvo katedros vedėju, o nuo 1960 m. pavasario iki mirties ir mokslinių laipsnių teikimo Tarybos pirmininku. Tuo būdu B. Pranskus, vos įžengęs į savarankiškos veiklos kelią, pradeda jį kaip pedagogas, ir pedagogo darbas savaip apvainikuoja nelengvą, turiningą ir prasmingą šio žmogaus gyvenimą.

Pradėdamas dėstyti VTM komunistinio universiteto lietuvių sektoriuje, B. Pranskus neturėjo pedagoginio patyrimo, tačiau tai netapo jam kliūtimi sėkmingai susidoroti su savo pareigomis. Pagrindinę sektoriaus klausytojų dalį sudarė pogrindininkai, buvę politiniai kaliniai, nemažai mokėsi ir TSRS miestuose bei kaimuose gyvenusių lietuvių, kurie buvo rengiami partiniam arba administraciniam darbui. Tai buvo suaugę žmonės, dažnai B. Pranskaus vienmečiai, o kartais ir vyresni, jie į mokslą žiūrėjo rimtai, kaip į partinį įpareigojimą, jų dėmesiui patraukti nereikėjo pedagoginių gudrybių. Sunkumų kėlė kiti dalykai — nevienodas universiteto klausytojų išprusimas, daugelio menkas raštingumo lygis, silpnas kalbos mokėjimas. Šiuo metu stokoja faktų, kurie padėtų susidaryti tikslesnį vaizdą apie jaunojo pedagogo veiklos konkretų turinį, tačiau žinodami, kad komunistinis universitetas buvo partinių kadruų kalvė, kad pagrindinis dėmesys ten buvo skiriamas TSKP istorijos, politekonomijos, marksistinės filosofijos, partinės statybos patyrimo, tarptautinio revoliucinio judėjimo istorijos, gamtos mokslų studijavimui, taip pat remdamiesi kai kurių buvusių studentų mintimis, galime sakyti, kad B. Pranskui teko dėstyti lietuvių kalbos rašybos pagrindus, mokyti klausytojus reikšti savo mintis, rengiant spaudos žinutę ar korespondenciją, populiariai pasakoti apie reikšmingesnius lietuvių rašytojus ir tik vyresniuose kursuose galima buvo skaityti kryptingesnį, labiau apibrėžtą lietuvių literatūros kursą. B. Pranskaus parengtos

mokymo priemonės „Skaitymo knyga“, „Lietuvių literatūros chrestomatija“ I dalis, „Literatūros chrestomatija“ daugeliu atveju tiko ne tik lietuvių mokyklų, veikiančių Baltarusijos ar Sibiro lietuvių gyvenamose vietose, bet ir šių knygų sudarytojo mokiniais. Tačiau prie universiteto įsteigus parengiamuosius kursus, kuriuose klausytojai užpildydavo savo bendrojo išsilavinimo spragas, susidarė objektyviai palankesnės sąlygos ir kalbai bei literatūrai dėstyti. 1927—28 m. VTMKU lietuvių sektoriuje pradėjo veikti studentų mokslinės sekcijos, kurių tarpe ir, vadovaujama B. Pranskus, literatūros sekcija. Studentai ir dėstytojai leido sieninius laikraščius (B. Pranskus buvo vieno jų politredaktorius), žurnalą „Kolektyvas“ (1921—31 m.), kuriame B. Pranskus ir kaip dėstytojas, ir kaip poetas aktyviai reišėsi, dažnai prisidėdamas ir prie žurnalo parengimo bei išleidimo. Didelį dėmesį skyrė B. Pranskus besimokantiems komunistiniame universitete pradėdantiems literatams, konkrečiomis konsultacijomis, patarimais padėdamas ne vienam jų (pvz., A. Dabulevičiui, F. Vaišnorui) išeiti į viešumą, o vėliau tapti ir žinomais proletariniais rašytojais. Šiuo požiūriu B. Pranskus buvo nenuilstamas V. Mickevičiaus-Kapsuko, taip pat ilgamečio universiteto dėstytojo, talkininkas.

Atėjęs į Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedrą, B. Pranskus jau buvo bebaigiąs šeštąją dešimtį. Tačiau, nepaisydamas savo amžiaus, jis su entuziazmu atsidėjo pedagoginiam darbui, norom imdavosi skaityti XIX a. ir XX a. pradžios lietuvių literatūros istorijos kursus ne tik lituanistams, bet ir kitų specialybių studentams — bibliotekininkams, žurnalistams. Rusistams profesorius dėstė sutrumpintą lietuvių literatūros istorijos kursą, dirbo su studentais neakivaizdininkais. Daug laiko ir dėmesio skyrė spekursams ir specseminarams. 1959—64 m., profesoriaus vadovaujami, parašė ir apgynė diplominius darbus 25 studentai. B. Pranskus mokėjo įkvėpti „domėjimąsi proletarinės lietuvių literatūros klausimais. Jis niekad neslopindavo mūsų užsidedimo, noro spręsti tą ar kitą klausimą savarankiškai“ — rašė buvęs profesoriaus diplomantas Just. Karosas⁹. Iš tiesų, profesoriaus diplomantams, tyrinėjantiems mažai kitų liestas problemas, tekdavo ne tik peržiūrėti daugelio metų retų spaudinių skyriuje saugomus laikraščių ir žurnalų komplektus, bet ir suklasifikuoti, įvertinti ten surastus proletarinio rašytojo kūrinius, surinkti atsiminimus, jais papildyti spragas kūrėjų biografijose; studentai turėdavo progos susipažinti su archyvine medžiaga ir ne vieną kartą pergyvendavo atradimų džiaugsmą. Dirbdamas katedroje, B. Pranskus turėjo 5 aspirantus, kurie tyrinėjo įvairias temas: A. Vienuolio tarybinio laikotar-

⁹ Zr. „Literatūra ir menas“, 1964, V. 11.

pio kūrybą, K. Binkio poeziją, V. Krėvės realistinę prozą ir kt. Jauniems mokslininkams B. Pranskus daug padėjo savo patarimais tiek svarstant disertacijų planus, atskiras dalis bei visą darbą, tiek ginant disertaciją. 12 kandidatų jis palaimino tolesnei mokslinei veiklai kaip oficialusis jų pirmųjų mokslinių darbų oponentas. Šitų kandidatų tarpe ne tik filologai, bet ir vienas kitas TSKP istorikas ar filosofas. Plati erudicija, asmeninė revoliucinio judėjimo dalyvio patirtis leido jam dalykiškai vertinti ir kitų visuomeninių mokslų sričių darbus.

Daug nuveikė Vilniaus universitete B. Pranskus ir kaip jaunimo auklėtojas. Jis nemėgo pamokslauti iš tribūnų, vengė aukštų žodžių, tačiau visuomet pakiliai prisimindavo savo komjaunuolišką jaunystę, sukeldamas studentų susižavėjimą ir pagarbą. Profesorius mėgdavo būti su jaunimu, nesididžiuodavo pakviečiamas į grupės komjaunimo susirinkimą, išleistuves ar studentiškas vestuves, visur natūraliai pritapdamas, sukurdamas apie save paprastumo ir natūralumo atmosferą. Toks jis būdavo ir akademinė užsiėmimų metu — paprastas, visada prieinamas, nuoširdus draugas, kuris auklėdavo visų pirma savo asmeniniu pavyzdžiu, kovotojo ir mokslininko principingumu, neslepiančiu atsidavimu komunizmo idealams.

B. Pranskaus-Žalionio, nenuilstamo partijos kovotojo ir literatūros darbininko, nuopelnai buvo įvertinti, apdovanojant jį Lenino ordinu ir šešiasdešimtmečio proga suteikiant nusipelnusio mokslo veikėjo garbės vardą.

Išsami monografija apie B. Pranskų, kritiką, mokslininką, pedagogą, poetą, būtų gražus paminklas žmogui, dar jaunystėje patikėjusiam dainos, darbo ir kovos sąjungos prasingumu (eil. „Vysta gėlės“) ir visą gyvenimą nuosekliaiėjusiam pasirinktu keliu.

1972, lapkritis

БРОНЮС ПРАНСКУС-ЖАЛЕНИС — КРИТИК, УЧЕНЫЙ, ПЕДАГОГ

Людвика ЛИСЕНКАЙТЕ

Резюме

Статья посвящена одному из первых литовских литературоведов-марксистов, известному критику и историку литературы, профессору Бронюсу Пранскусу-Жалёнису.

Автор статьи, подробнее останавливаясь на годах учебы Б. Пранскуса в I МГУ (1923—1926) и Институте исследований языка и литературы (1926—1929), подчеркивая учебные и научные контакты его с В. Фриче, прослеживает становление литературно-эстетических взглядов литовского литературоведа и их проявление в его практической деятельности.

Характеризуя критическое наследие Б. Пранскуса, автор особое внимание уделяет статьям, опубликованным в двадцатых и тридцатых годах на страницах литовской

коммунистической печати. Научно-исследовательские труды Б. Пранкуса классифицируются по их характеру и проблематике, определяется реальный вклад ученого в решение той или иной проблемы. В статье освещается также педагогическая работа Б. Пранкуса в литовском секторе Коммунистического университета национальных меньшинств Запада (1923—1936) и в Вильнюсском государственном университете (1958—1964).

Отдельные положения статьи основаны на неизвестных до сих пор фактах и материалах.

BRONIUS PRANSKUS-ZALIONIS — CRITIC, SCIENTIST, PROFESSOR

Liudvika LISENKAITE

Summary

The article is devoted to one of the first Lithuanian Marxist literary researchers, a well-known critic and historian of literature, Professor B. Prankus-Zalionis.

The author of the article shows in detail the years of studies of B. Prankus at the I Moscow State University (1923—1926) and at the Institute of Linguistic and Literary Research (1926—1929), emphasizes his educational and scientific contacts with V. Friche, investigates the formation of his literary-aesthetic views and the confirmation of these views in his practical activity.

While describing the critical legacy of B. Prankus, the author pays special attention to the articles, which were published in the Lithuanian communist press in 1920—1938.

B. Prankus' works of literary research are classified according to their character and problems dealt with. Attempt is made to determine the contribution of the scientist to the solution of some particular problems. His pedagogical activity at the Lithuanian department of the Communist University of Western national minorities (1923—1936) and at the Vilnius State University (1958—64) is also described in the article.

Some considerations of the author are based on the facts and material that have been unknown hitherto.